

VIGILIA

48. évf. 1. szám

1983. január

AZ EGYHÁZ

*Andrzej Jawien, Paskai László,
Puskely Mária, Sulyok Elemér,
Hegyi Béla, Kisjókai Erzsébet,
Vanyó Tihamér* írásai

*Távolsági beszélgetés
Szabó Ferenc* (Róma)

Illyés Gyula versei

*Szőnyi Erzsébet, Felletár Béla,
Szabados György*
a Kodály-módszerről

Ungvári Tamás
A kezdet és a vég

Graham Greene
Monsignor Quijote (regényrészlet)

Márai itthon és külföldön

Précis: français, deutsch,
English, italiano

ANDRZEJ JAWIEN: Az egyház	1
BALÁSSY PÉTER PÁL: II. János Pál pápa verseihez	4
Hit és élet	
SULYOK ELEMÉR: „Vízre a szomj tanít”	5
PÉK PÁL: Triptichon (vers)	6
PUSKELY MÁRIA: Keresztes Szent János tanítása	7
HORVÁTH RAJMUND versei	14
VANYÓ TIHAMÉR: Egyház és fölvilágosodás	15
Egyház a világban	
KISJÓKAI ERZSÉBET: Keresztény kultúra a mai Hollandiában	21
MEZEY KATALIN: Vörös István versei elé	24
VÖRÖS ISTVÁN versei	24
Távolsági beszélgetések	
HEGYI BÉLA: Szabó Ferenc SJ (Róma)	26
ILLYÉS GYULA: Január, Lecke márciusban (versek)	33
UNGVÁRI TAMÁS: A kezdet és a vég (I.)	34
BERCZELI A. KÁROLY: hagyatékából (versek)	38
Berczeli A. Károly levele Hegyi Bélának	40
ERDŐDY EDIT: Márai itthon (1945–1948)	41
MÁRAI SÁNDOR: Napló (részletek 1961, 1970)	45
BÁBA MIHÁLY versei	50
Kodály Zoltán centenárium	
SZÖNYI ERZSÉBET: Kodály és a zenei nevelés	51
FELLETÁR BÉLA: A vásárhelyi katolikus vegyeskar	56
JAKAB ANDRÁS: Rondó (vers)	58
GRAHAM GREENE: Monsignor Quijote fölkerelkedik (regényrészlet)	59
MAGYAR JÁNOS: Alkalmassági, Iskolában (versek)	67
Dokumentum	
Budai királykoronázás 1309 júniusában	68
SZIRMAI ENDRE: A huszadik század végén (vers)	69

Napló

Az élet művésze (Paskai László) 70
Irodalom Egy korszak vége (Rónay László) – 71; Káosz a rendben. T. S. Eliot esszéi (Reisinger János) – 73; **Zene** A Kodály-jelenség (Szabados György) – 75; **Hanglemez** Kodály Zoltán: Háry János (R. L.) – 76; **Tudomány** Önismereti módszerek (Fodor László) – 77; Idegen nyelvű tartalomjegyzék – 79; *Haza és nagyvilág* a hátsó belső borítón; *Könyvjelző* – 23. oldal

KÉPEK: Csiby Mihály grafikája a címlapon és a 23. oldalon, Szalatnyay József tusrajza a 39. oldalon, népi cseréptárgy a XIX. századból, a 33., Kucsera András illusztrációja az 58. oldalon.

Főszerkesztő: HEGYI BÉLA

Felelős kiadó: VÁRKONYI IMRE

Szerkesztőség és kiadóhivatali ügyintézés: Budapest V., Kossuth Lajos u. 1. Telefon: 173-933, 177-246. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 111. Laptulajdonos: Actio Catholica. Terjeszti, előfizetési és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala, árusítja a Magyar Posta is. A Vigilia csekk-számlaszáma: OTP 37.343–VII. Hazai előfizetések külföldre: Posta Központi Hirlapiroda, Budapest V., József Nádor tér 1. Postacím: 1900 Budapest. Külföldön terjeszti a Kultúra Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H-1389 Bpest, Pf. 149. Nyugati országokban az évi előfizetési ár: 16,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (H-1850 Budapest) a Kultúra 024-7. sz. csekk-számlájára, feltüntetve, hogy az előfizetés a Vigilia című lapra vonatkozik. A szocialista országokban előfizethető a helyi postahivatalokban is. Egyes szám ára: 20.– Ft. Előfizetés: negyedévre: 60.– Ft. félévre: 120.– Ft. egy évre: 240.– Ft. Megjelenik minden hónap elején. Index-szám: 26.921 HU ISSN 0042-6024. Készíti a Petőfi Nyomda, Kecskemét 82. 30073 Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (82.9310/09)

ZENE

A Kodály-jelenség

A Kodály-jelenséget három tény teszi jelenleg problematikusá. Az életműnek a középkorhoz kötődő stabilitása, az európaiságban fogant magyar konzervatívizmus templomépítő idillje, és „a zene mindenkié” program minőség-illúziója. Mindhárom azonos töről: egy létező ősi kedély és igényesség zseniális megérzéséből, annak tudatos gyakorlatából és teljes hitéből fakad, és mindhárom az élet szellemiségének és erkölcsiségének fönntartását szolgálja.

A hitet az a vízió tette tudva tudott belső bizonyossággá, amit több ezer év magyar szellemisége, kultúrája és tapasztalata érzés- és látásmódként emberről emberre, korról korra, csöndről csöndre hagyományozott – a mindenkori külső feltételek ellenére. Egy sajátosságként megtestesült állítás a világról, mely megszabja a maga tagadását is, s ami nem más mint minőség-tudat, s ami éppen ezért tagadhatatlan ősi titok.

Kodály éppen ezért ma sokaknak nagy gondot okoz: akik olyan világban nőttek fel, ahol egész mivoltuk, természetük, szokásaik helytelennek ítéltetett, azok különös érzelmi libegéssel úsznak a zabolátlan víz interferens hullámain. Az alkotás nagysága és tisztasága, a szándék nemessége és a modor fensége ugyanis érezhető és kikezdehetetlen a kodályi művészetben. A gesztus pedig, ami fölöttébb és oly nagyvonalúan áldozatos, ugyan miféle gépi korszerűségeen porladhat el, ha a lelkek őrzik?! Mégis, az észérvek döntő fölénye zúrta-vart, szédülést táplál ma is, nemcsak az építkezést, de az alapot is megkérdőjelezve. Mindez nem az új kodályok, bartókok tömeges megszületésében hatott közre ártón, ettől továbbra sem kell félni. Hanem az értő közeg lelki és esztétikai fogamzóképeségét újra a Bartók és Kodály előtti helyzetre silányítva.

A mindenki, a sors és a minőség – Kodály e nagy hármasa – kétségkívül összetartozik. Adottságai ködéből ez formálta ki a szerepét. Nem is lehetett másként a történelmi idő és a tér distanciájában, mint amit a kodályi jelenség áthidal és betölt. Ha van azonosság Bartók és Kodály életművében a magyar kultúra

szempontjából, úgy ez a betöltés az. S amiben különböznek: a betöltés mikéntje és hogyanja. A bartóki hegemon abroncsozat kínokat oldó-kötő tér-architektúrája mellett a kodályi „otthon” időtlenné varázsolása a nagy. Az egeket építi be az abszolútum terébe, és a keleti „mozdulatlanság” örök egyensúlyán lépi-állja a táncot – egy helyben, nem törődve a fojtogató változással, és legfőképpen nem a mával, a fölhígulóval; hanem csupán a kipróbálttal, az értékkel, az örökkel, az ideállal. Képletesen úgy is sarkíthatjuk, hogy míg Bartók a férfi dolgát végezte el zenekultúránkban, Kodály az „anyait”. Az egyik hódít, a másik őriz. Az egyik szerez, a másik óv.

Értelmetlenség tehát az eszközök és a módszerek folytonos és gyökeres fölfedezés-azernálját keresni és abban elmarasztalni életművét. Kodály nemzetközi jelentősége is a sajátos teljesség-igényben, az állítás magabiztos tartásában, folyamatosságában és táltosi ünneplységében van. Egy öröktől vallott eszmény mélyen őrzött gyönyörűségében, s abban a hétköznapi vonatkozásban, hogy a világot, világunkat, ezt a sajátos idealizmust felforgatni nem akarta, inkább átmenteni, folytatni. Élni, kiteljesíteni azt, ami benne és tömegeiben statikusan maradandó. Ott folytatni a glóbus spirituális időszámítását, ahol abbamaradt, ahol a legegészségesebb, a legéletrevalóbb és a legmeggyőzőbb: a magyar középkortól. Vagyis: fölépíteni a templomot.

A kodályi életmű ezen a ponton vált hatalmas, ösztönös és öröklődő vállalkozássá, hivatássá, lett azonban újkorian és immár hagyományosan irreális – mert önhibáján kívül nem tudott tartós változást vitális szemléletünkben fölcsiholni. Az az erősség is, amin ez a koncepció nyugszik és hatásosan kiteljesedhet – a közösséget meghatározó-alkotó szociális személyek magas zenei, szellemi, és ennek révén is harmonizált fizikai komfort-állapota – csodálatos és törvényszerű fölismerés, mégis maximalista gondolattá merevedett, méhében elvetélt szerelem-gyerekké apadt. Akkor, amikor a gép – mint hajdan a paraszti közösséget a föld –, az ipari „szép, új világ” a benne küzdő embert is kellő mentális fölkészültségre köteleznél. Látjuk: az oltás mindent kiérlelhetett és beválthatott, csak a jellemet nem, ami az igényesség auráját bizony képes volna tartani. Kodály hiába számolt az értetlen, az ellenző, a gátló, a leépítő külső és belső tényezők ma-

kacs természetével; az érdekek és ellenérdekek kaleidoszkopikus, díszes változatosságával, elszántan és politikusan, melyben – a kulturális élet mindenkor hegemonikus viszonyaitól függően – hol az egyik, hol a másik a domináns, s csak ritkán az értő, az alkotó, a vállaló. Bármily hatalmas jelentőségű és töltetű a kodályi eszme és indítás – tehát az európai igényű magyar konzervativizmus, és a hozzá szorosán kapcsolódó, a „zene mindenké” program –, végül minőségi faktorát veszítette el. Mindenkié lett ugyan a zene mint üzlet, mint befolyás, ám épp a ZENE nem lett mindenké – a megjelölt. Megerősödött egyfajta szellemi, kulturális konzervativizmus, sok rosszat megőrizve, de sem európai nem lett, sem pedig magyar. Mert amit átvett és vesz ma is folyamatosan, az már csak egy egzisztencialista európaiság, és nem megemelően szellemi: ami pedig magyarnak egyáltalán mondható, az csupán a röstellkedés gerjesztett neurozisa, ami a teljesítmény diadémján már nem becsül mást, csak a drágakövek méreteit, és fogalma sincs, vagy nem akar tudni róla, hogy mit rejt történetének végtelene.

A templomépités egyelőre elmaradt, mert nincsenek építkezők, sem építők; nem is tudják talán, hogy miről van szó. Számukra a legmagasabb értékű építmény most újra csak az, ami esőtől, fagytól és vadaktól par excellence véd, ami csupán az „enyém” és az „övé”, de nem a „mienk”, s ami nem szégyenít meg a napi futamon. Ami kézzelfogható. Az időnek és a térnek e mikrostrukturált „szellemisége” ugyanakkor olyan rohamléptekkel távolodik a kodályi szellemiség közeléből, szinte már előlökve magát, hogy az hovatovább csak az a hallomásból vett óriás lesz, aki mind törpébbnek tetszik a kezekbe adott objektív látéső kicsinyítő üvegén.

Erkölcslileg minden relatív, szellemileg minden labilis. S a kodályi életmű lényegével szemben ez az, ami reális. A nagyság, akiről megtanultuk, hogy nagyszerű, de már nem érezzük, hogy miért; a tényállás, ami konzekvenciáival együtt sem más, csak az, amivé lett, s hogy amilyenné lett, az a természetes. Az ember reális. Minden más csak holdudvaros hiány. Ínség, amiért mégis az irreális Kodályt szeretjük.

SZABADOS GYÖRGY

Hanglemez

KODÁLY ZOLTÁN: HÁRY JÁNOS. Sólyom Nagy Sándor, Takács Klára. A Magyar Állami Operaház Ének- és Zenekarát vezényli: Ferencsik János. Hungaroton SLPX 12187-89

Ez az új lemez, mely a Hungaroton Hanglemezhetek egyik legnépszerűbb kiadványa volt az elmúlt évben, bizonyára többet jelent, mint egy zenemű újabb s nagyszerű felvételét. Kodály Hóry Jánosa ugyanis nemzeti kincs lett, a zeneköltő azt a magyar eposzt teremtette meg benne zsenidílis leleménnyel, melynek meglétéről vagy nem létéről Arany János tanulmánya óta oly sok szó esett, s amelynek „pótlására” oly lelkes kísérletek történtek az Árpádiástól egészen a Zalán futásáig. Kodály azonban megsejtette, hogy a romantika írói nem a tiszta forráshoz fordultak, amikor példamutató hőst akartak teremteni, s műveik hangulatát is áthatotta a választott minták szellemisége. Velük ellentétben a zeneköltő nem a legendássá színezett nemzeti régműltba nyúlt vissza központi hőséért, hanem Napóleon korába, s megtalálta Garay János segítségével azt az elgondolást, mely legendát teremtet ugyan, de le is fokozza, mesei elemeket hordoz, ám a zenei anyag, a műzenévé élt népi elemek útján mégis ezer szállal gyökeredzik a hétköznapok valóságában. Hóry János egyszerre eszményített hőst és valóságosnak látszó alakot, aki kalandjai során elhoz valamit abból a csodavilágból, mely felé az emberiség, történetének kezdetétől, makacsul törekszik. Ebben a műben megtalálható mindaz, amit a magyarság természetrajzának neveztek Kodály korában, de megtalálhatók azok a remények, hitek, melyeknek Bartók és Kodály egész életműveiket szolgálatába állították.

Fel sem vetődhet az a kérdés, érdemes volt-e a régi felvétel után újat készíteni. Hiszen a Hóry János azt jelenti az operaszínpadon, amit a Bánk bán vagy Az ember tragédiája a Nemzetiben, olyan alkotás, melynek sosem szabadna onnan hiányoznia, s a lemezfelvétel technikájának finomodásával, az éneklés és értelmezés modernizálásával új és új lemeztolmácsolásainak kell születnie. Nyilvánvaló, hogy a feledhetetlen Palló Imre egyfajta mércét jelentett a címszerepben, de az sem vitatható, hogy a Hóry János korszerűségét, minden nemzedék számára adott értelmes és tanulságos mondanivalóját az a tény is jelképezheti, ahogy egy-egy korszak